

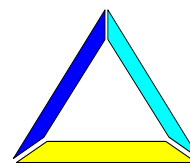

Bundesministerium für
Ernährung, Landwirtschaft
und Verbraucherschutz

**ІНСТИТУТ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ**

НІМЕЦЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ АГРАРНИЙ ДІАЛОГ

01034 Київ, вул. Рейтарська, 8/5-А
тел. (+38044) 278-6342, 278-6360, факс 278-6336
E-Mail: agro@ier.kiev.ua, <http://www.ier.kiev.ua>

Аналітична записка No.18

Фінансування та інституційне оформлення сільськогосподарських консультативних послуг в Європі – уроки для України

Застереження:

Цей документ підготований автором з використанням відкритої інформації і даних з різних джерел. Усі висновки і рекомендації, які містяться в цьому документі, за жодних обставин не можуть сприйматись як відображення політики і поглядів німецького Федерального міністерства харчової продукції, сільського господарства і захисту споживачів.

Довідка

1 січня 2005 року набув чинності закон України „Про сільськогосподарську дорадчу діяльність”¹, який закладає правову основу для надання і фінансування сільськогосподарських дорадчих послуг в Україні. Згідно зі статтею 5 цього закону, дорадча діяльність в Україні може фінансуватись із державного або місцевих бюджетів, оплачуватись клієнтами, а також за рахунок грантів, міжнародної технічної допомоги, фондів міжнародних програм і проектів, благодійних внесків фізичних та юридичних осіб та інших джерел, не заборонених законом.

Далі в законі „Про сільськогосподарські дорадчі послуги” відокремлено суспільно-орієнтовані та інші послуги. Суспільно-орієнтовані послуги фінансуються з державних і місцевих бюджетів. Вони мають бути визначені в державній цільовій програмі сільськогосподарської дорадчої діяльності, яку готують центральні органи влади. Поза цим, місцеві органи врядування також можуть визначити додаткові суспільно-орієнтовані послуги для фінансування з місцевих бюджетів. Контракти на суспільно-орієнтовані послуги укладаються з виконавцями цих послуг за результатами тендеру. Дорадчі послуги, які не передбачені державною цільовою програмою, надаються за рахунок їх споживачів (стаття 6 вищевказаного закону).

11 липня 2007 року Кабінет Міністрів ухвалив відповідну постанову „Про прийняття державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності до 2009 року”². Згідно з авторами, метою програми є створення ефективної і доступної мережі сільськогосподарських дорадчих послуг в Україні з метою задоволення потреб сільськогосподарських виробників і сільського населення. Приблизна сума видатків передбачених в державному бюджеті на виконання цієї програми, становить 31 510 000 грн. на 2007-2009 роки.

Таблиця 1: Розрахована вартість бюджетних видатків на державну цільову програму сільськогосподарської дорадчої діяльності відповідно до ухваленої постанови

Джерело	2007	2008	2009	2007-2009
Держбюджет (Грн.)	10 000 000	10 500 000	11 020 000	31 510 000*
Місцеві бюджети (Грн.)	1 660 000	1 730 000	1 830 000	5 220 000
Всього (Грн.)	11 660 000	12 230 000	12 850 000	36 730 000**

*Після додавання сум з попередніх стовпчиків, це становить 31 520 000 грн.

**Тоді 36 740 000 грн.

Міністерство фінансів, готуючи проект держбюджету, має враховувати видатки заплановані на фінансування державної цільової програми сільськогосподарської дорадчої діяльності. У такому випадку питання про виділення коштів - предмет окремої постанови Кабінету Міністрів. На 2007 рік в держбюджеті виділено 9,3 мільйонів гривень для фінансування розвитку і дорадчих послуг. Відповідна постанова про їх виділення була прийнята Кабміном 19 вересня 2007 р.

¹ Закон України No 1807 від 17 червня 2004.

² Постанова No 927 від 11 липня 2007.

Створюючи такі правові рамки, Україна обрала спосіб, у який має працювати сільськогосподарська дорадча система – з недержавним наданням послуг і державним фінансуванням суспільно-орієнтованих послуг. Вартість інших послуг покриватимуть їх споживачі. За таких умов питанням для України буде не вибір між державною або приватною сільськогосподарською дорадчою системою, а вибір необхідного обсягу державних субсидій на підтримку обраної моделі.

Мета цієї роботи

На прохання керівника департаменту сільськогосподарської освіти, науки і розвитку Міністерства сільськогосподарської політики України д-ра Тетяни Іщенко, ця робота надає інформацію про обсяги державного витрат бюджету на сільськогосподарські консультативні послуги в деяких європейських країнах: Данії, Польщі та Німеччині. Оскільки єдиної німецької моделі не існує, будуть представлені моделі сільськогосподарських дорадчих послуг в чотирьох німецьких землях. Ми також коротко описали інституційну структуру в цих країнах для того, щоб показати як і на що спрямовується фінансування. Цей аналіз дозволяє нам зробити висновки щодо фінансування сільськогосподарських дорадчих послуг в Європі і виробити на цій основі деякі рекомендації для України.

Данія

Данія має унікальну систему приватизованих сільськогосподарських дорадчих послуг, де фермери є водночас власниками і споживачами системи. Данська сільськогосподарська дорадча служба – це партнерство, що складається з двох рівнів: Данського сільськогосподарського дорадчого центру в місті Аархус і місцевих дорадчих центрів по всій Данії.

Данський сільськогосподарський дорадчий центр (Національний центр) діє як „радник радникам” і відіграє роль центру підвищення кваліфікації, головним завданням якого є надання технічних знань і послуг місцевим дорадчим центрам. Він надає безпосередні поради фермерам тільки у деяких вузьких сферах, де не вигідно залучати фахівців на місцевому рівні, наприклад, у конярстві.

У Данії існує 46 місцевих дорадчих центрів, які надають поради фермерам з безпосередньо технічних, економічних, освітніх, соціальних питань та з інформаційних технологій. Місцеві організації „Данського сільськогосподарства” – національної фермерської організації – володіють та управляють цими центрами. Кожен центр створює свій комітет, який визначає пріоритетність його професійних завдань. Членами цих комітетів є фермери, які обираються фермерськими організаціями, і які, таким чином, беруть участь у повсякденній роботі і менеджменті консультативного центру. Більш того, фермери і керівники відділів місцевих дорадчих центрів беруть участь у виробленні стратегії Національного центру. Саме фермери визначають пріоритети завдань, які виконуються за рахунок грантів, які отримує Національний центр.

Згідно із щорічним звітом Данської сільськогосподарської дорадчої служби за 2007 рік, у данській дорадчій системі зайнято 3 500 співробітників, 481 з яких працює в Національному центрі в Аархусі. У 2006р. була створена спеціальна навчальна академія для задоволення їхніх освітніх потреб .

Незалежність данської дорадчої системи від держави особливо помітна, якщо розглядати модель її фінансування – з 2004 року сільськогосподарська дорадча служба не фінансується з державного бюджету. Натомість її видатки компенсуються фермерами. Варто зазначити, що таких ринковий підхід призвів до ситуації, коли місцеві центри конкурують не тільки з приватними консалтинговими компаніями, але й між собою. Кожен з них має свій власний бюджет і вони вже не так жорстко як раніше прив'язані до певного регіону.

З 1 січня 2004 р. державні гранти для сільськогосподарських дорадчих послуг були припинені. Ми наводимо перелік інших джерел доходів Данського сільськогосподарського дорадчого центру в Аархусі.

Таблиця 2: Надходження Данського сільськогосподарського дорадчого центру³

Джерело доходу рік	2004	2005	2006
Плата користувачів і надходження з продажів (євро)	29 731 183	30 322 148	36 671 141
Фонд відшкодування податку (євро)	11 895 161	12 389 262	12 563 758
Фонди проектів (євро)	8 857 527	10 697 987	12 885 906
„Данське сільське господарство“ (євро)	1 841 398	1 838 926	1 932 886
Надзвичайні надходження (євро)	0	1 140 940 ⁴	0
Всього (євро)	52 325 269	56 389 263	64 053 691

Як ми бачимо, обіг коштів Данського сільськогосподарського дорадчого центру зростає за останні три роки і у 2006 р. сягнув 64 053 691 євро. Більша частина доходу надходить від плати користувачів та продажів. Вони надходять від місцевих дорадчих центрів у зв'язку з продажем ними послуг, таких як комп'ютерні програми і поради. Значна частина доходу надходить від фондів проектів за завдання, контракт на виконання яких отримав Національний центр, або за завдання, у рамках яких йому потрібні фонди для здійснення – в обох випадках як на місцевому ринку, так і в ЄС. Наступним джерелом доходу є відшкодування податків, якими обкладались пестициди. Ці кошти спрямовуються на дослідження, випробування, розвиток, освітні та інформаційні проекти. Для того, щоб проект фінансувався за рахунок відшкодування податків, він має бути корисним для всієї галузі виробництва або для всіх фермерів. І нарешті, невелика частка доходу Національного центру надходить від грантів „Данського сільського господарства“, національної фермерської організації. Іншими словами, у 2006 р. плата споживачів та надходження від продажів становили 57% сукупного доходу Національного центру, відшкодування податків – 20%, фонди проектів – 20%, а гранти від „Данського сільського господарства“ – 3%. Такий розподіл доходів майже не змінився за останні три роки.

Як вже було вказано, 46 місцевих дорадчих центрів мають свої власні бюджети. Основним джерелом їхнього доходу є оплата за послуги надані фермерам. До того ж, місцеві центри продають послуги Національному центру в Аархусі. Вартість цих послуг становить приблизно 5 100 000 євро за рік⁵. Ці суми включають платежі за дорадчі послуги, пов'язані з

³ За даними щорічних звітів Національного центру Данської сільськогосподарської дорадчої служби за 2005-2007 роки. Суми в данських кронах переведені в євро за офіційними обмінними курсами грудня 2004, 2005 і 2006 років (джерело: Нацбанк Данії).

⁴ Мається на увазі передача фондів від Данської асоціації огородництва і садівництва в зв'язку з тим, що Національний центр перебрав на себе дорадчу функцію і видання журналу від Асоціації.

⁵ За даними щорічних звітів за 2005-2007 роки Національного центру Данської сільськогосподарської дорадчої служби.

участю в розробках організацією даних для включення в бази даних, участю у випробуваннях тощо.

Польща

У Польщі існує державна сільськогосподарська дорадча система. У 2004 р. вона була реформована з метою пристосування її до нових умов, пов'язаних зі вступом Польщі до ЄС. З того часу завдання радників передбачають надання допомоги фермерам в отриманні доступу до структурних фондів ЄС і прямих виплат. Новий закон „Про сільськогосподарські дорадчі послуги”, яким була ініційована реформа, був ухвалений парламентом 22 жовтня 2004 року. За цим законом сільськогосподарська дорадча система в Польщі складається з Сільськогосподарського дорадчого центру (Національного центру), розташованого в Брвінові та його відділень в Познані і Кракові, а також регіональних (районних) сільськогосподарських дорадчих центрів.

Сільськогосподарський дорадчий центр підзвітний Міністерству сільського господарства і сільського розвитку. Його роль полягає в координації сільськогосподарських дорадчих послуг в Польщі. Центр розробляє і поширює серед регіональних центрів інформаційні і навчальні матеріали, організовує навчання персоналу дорадчих центрів, створює і підтримує інформаційні системи і бази даних, а також організовує конференції і семінари у сфері сільського господарства та сільського розвитку. До того ж, він відповідає за сертифікацію сільськогосподарських радників і ведення відповідного реєстру. Як правило, він не надає порад безпосередньо фермерам.

Сільськогосподарські послуги фермерам надаються регіональними дорадчими центрами, які діють у кожному воєводстві. Вони мають свої власні групи радників і на рівні повітів і гмін. Фермери можуть впливати на роботу центру, беручи участь у спеціальних комітетах, які надають поради директору центру.

У Польщі приблизно 5 350 осіб зайнято в державних сільськогосподарських дорадчих підрозділах, 4 400 з яких є радниками і фахівцями. В Сільськогосподарському дорадчому центрі працює близько 250 співробітників.

До того ж „Про сільськогосподарські дорадчі послуги” державні дорадчі центри в Польщі мають два джерела фінансування: державний бюджет або бюджети воєводств, та фонди ЄС. Сільськогосподарський дорадчий центр в Брвінові фінансується безпосередньо з національного бюджету, а регіональні центри отримують фонди з бюджетів воєводств, тобто, місцевих бюджетів.

На додаток, закон „Про сільськогосподарські дорадчі органи” визначає державні дорадчі центри як юридичні особи, які можуть надавати платні послуги. Але перелік таких послуг жорстко регулюється законом. Він передбачає між іншим, підтримку у сфері бухгалтерського обліку і розвитку зеленого туризму. Інші послуги надаються фермерам безкоштовно.

Таблиця 3: Видатки національного бюджету на сільськогосподарську дорадчу систему⁶

Рік	2004	2005	2006
Видатки (євро)	45 929 227	2 633 817	2 664 569

Важливо відмітити, що 2004 рік був останнім роком перед реформою. Того року державні кошти були спрямовані не тільки до національного дорадчого центру в Брвінові, але й водночас до дев'яти галузевих представництв (8 818 599 євро) та до регіональних дорадчих центрів (37 110 628 євро), які нині фінансуються з бюджетів воєводств. Це пояснює той факт, що державні кошти так різко скоротилися в 2005 році.

Договір про вступ Польщі до ЄС передбачає можливість спільного фінансування сільськогосподарських дорадчих послуг в рамках Європейського фонду сільськогосподарських рекомендацій і гарантій (EAGGF) у рамках Галузевої операційної програми для сільського господарства. Таким чином, після вступу національний і регіональні центри отримали доступ до фондів ЄС. Вартість усіх проектів, які донині виконав Національний центр, становить більше 2 000 000 євро⁷. Навчання фермерів також може підтримуватись за рахунок коштів ЄС.

У Польщі сільськогосподарські дорадчі послуги також надаються Сільськогосподарськими палатами, які діють відповідно до закону „Про сільськогосподарські палати” від 14 грудня 1995 р. Ці організації, які контролюються фермерами, розташовані в кожному з 16 воєводств і фінансуються за рахунок внесків і платежів їх членів. А вартість офіційних завдань, які палати зобов'язані виконувати для уряду, відшкодовується з державного бюджету.

Німеччина

Закон вимагає від кожної з шістнадцяти німецьких земель індивідуальної відповідальності за сільськогосподарські дорадчі послуги. Тому в кожній землі сільськогосподарські дорадчі системи мають свою власну організацію. Усі землі можна умовно поділити на групи відповідно до трьох основних організаційних форм сільськогосподарської дорадчої діяльності. На півночі і північному заході Німеччини - Сільськогосподарські палати, а на півдні за сільськогосподарські дорадчі функції відповідає Міністерство сільського господарства землі. У східній Німеччині превалюють різноманітні дорадчі системи приватного типу. Після возз'єднання нові федеральні землі мусили виконати завдання реприватизації великих сільськогосподарських господарств. Це призвело до зростання попиту на поради з правових і структурних питань, задовольнити який за короткий період часу можуть тільки приватні компанії. Для створення Сільськогосподарських палат потрібен час, а землі боялися вкладати занадто великі кошти в невизначеній ситуації, коли не було зрозуміло, які типи ферм виживуть після реформ. Хоча сільськогосподарські поради у східній Німеччині надаються приватними організаціями, у кожному випадку земля зберігає за собою функцію субсидіювання вартості надання порад. Додатково до вищезгаданих трьох моделей, у багатьох німецьких землях існують дорадчі кола.

Сільськогосподарська палата у Райнланд-Пфальці

Одним з основних постачальників сільськогосподарських дорадчих послуг у землі Райнланд-Пфальц є Сільськогосподарська палата цієї землі. Це державна корпорація, яка виконує свої функції відповідно до закону „Про Сільськогосподарську палату Райнланд-Пфальц” від 28 липня 1970 р. Членами палати є фермери, винороби, городники і власники лісових угідь у

⁶ Дані отримані на запит від Сільськогосподарського дорадчого центру в Брвінові. Суми в злотих переведені в євро за офіційними обмінними курсами за грудень 2004, 2005 і 2006 років (джерело: Нацбанк Польщі).

⁷ Дані отримані на запит від Сільськогосподарського дорадчого центру в Брвінові.

землі Райнланд-Пфальц. Головним керівним органом палати є щорічні загальні збори. Вони складаються з демократично обраних представників сільськогосподарської галузі, які працюють на добровільній основі. Палата наймає біля 300 фахівців з сільського господарства. У законі „Про Сільськогосподарську палату Райнланд-Пфальц” сказано, що Палата може виконувати цілий ряд офіційних завдань відповідального земельного міністерства. Їх ваптість має відшкодовувати уряд землі.

Таблиця 4: Бюджетні видатки землі Райнланд-Пфальц на відшкодування виконання офіційних завдань Сільськогосподарською палатою⁸

Рік	2004	2005	2006
Видатки (євро)	5 870 000	5 733 587	5 430 000

За інші види послуг, у тому числі поради щодо менеджменту ферм, Палата бере плату з фермерів. Окрім цього члени Палати сплачують внески залежно від бази оподаткування землеволодінь. Варто зазначити, що бюджет Палати на 2007 рік передбачає сукупні надходження в 24 310 000 євро.

В Райнланд-Пфальці, окрім Палати, є шість центрів обслуговування сільської місцевості, у яких працює 1 600 співробітників (2004), які відповідають за сільськогосподарські школи, випробування, захист рослин, а також надання порад щодо технологій виробництва і консультацій з відгодівлі. Завдяки такому широкому спектру послуг неможливо визначити, яка частка фондів, отриманих центрами від земель, спрямовується на сільськогосподарські поради. Відповідальне міністерство не веде такої статистики.

Таблиця 5: бюджетні видатки землі Райнланд-Пфальц, що спрямовуються до центрів обслуговування сільської місцевості⁹

Рік	2004	2005	2006
Видатки (євро)	75 551 300	73 448 900	73 927 400

Сільськогосподарські бюро землі Баварія

У Баварії існує державна сільськогосподарська дорадча система. 47 Сільськогосподарських бюро по всій Баварії фінансуються урядом землі і пропонують безкоштовні дорадчі послуги фермерам. У баварській системі зайнято 550 радників, які разом з дорадчими функціями виконують численні недорадчі завдання у сфері сільського господарства, такі як аудит заходів з підтримки або навчання. За даними Міністерства сільського і лісового господарства у Мюнхені, кожен радник витрачає приблизно 30% свого часу на діяльність дорадчого характеру. Необхідно пам'ятати що за рахунок державних фондів фінансуються всі послуги, які надаються державними радниками, тому не можна точно визначити суми коштів, виділених на державну дорадчу систему. І знову, відповідальне міністерство не веде такої статистики. Фермерські організації, які надають сільськогосподарські консультативні послуги для фермерів, зокрема в галузі органічного фермерства та городництва, були профінансовані державою на суму 4 500 000 євро в середньому¹⁰ за останні три роки.

У той час, як Сільськогосподарські палати отримують фінансування від урядів земель тільки за ті завдання, які вони виконують на доручення уряду, державні субсидії до баварських

⁸ Дані отримані на запит від Міністерства економіки, транспорту, сільського господарства і виноградарства землі Райнланд-Пфальц.

⁹ Дані отримані на запит від Міністерства економіки, транспорту, сільського господарства і виноградарства землі Райнланд-Пфальц.

¹⁰ Дані отримані на запит від Міністерства сільського і лісового господарства землі Баварія.

Бюро надходять незалежно від виду наданих послуг чи порад. Це означає, що баварські фермери отримують безкоштовні дорадчі послуги широкого спектру. У Німеччині така система залишилась лише в Баварії.

Однак, можна побачити й інші тенденції. У новій концепції, названій „Спільна дорадча система” державно-приватне партнерство або PPP), держава передбачає участь в існуючій дорадчій системі неурядових і приватних постачальників дорадчих послуг. Приватні партнери для системи PPP будуть відібрані під час спеціальної процедури. Державні дорадчі групи (розміщені в Сільськогосподарських бюро різних районів) візьмуть на себе провідну і контролюючу функції в межах системи PPP.

Приватна організація в Мекленбурзі-Верхній Померанії

Серед нових федеральних земель з переважно приватними дорадчими системами Мекленбург-Верхня Померанія займає особливе місце, бо ця земля вирішила створити власну компанію, яка б надавала кваліфіковані дорадчі послуги фермерам за доступну ціну. LMS TOB – Центр сільськогосподарських дорадчих послуг для Мекленбург-Верхньої Померанії-Шлезвіг-Гольштейну, заснований у 1991 році, є публічною (недержавною) компанією з обмеженою державною участю. Ним володіють уряд землі Мекленбург-Верхня Померанія (64,8%), асоціація фермерів землі Мекленбург-Верхня Померанія (25,2%) і асоціація городників і садоводів (10%), відтак, воно частково державне, частково приватне. Воно має штаб-квартиру розташовану в Бад Дюберані і чотири філії.

The LMS надає широкий спектр платних послуг фермерам, у тому числі виконання повного економічного аналізу ферми, консультації щодо технологій виробництва, підтримку впровадження стандартів якості, здійснення переходу на органічне фермерство тощо. Перша дорадча співбесіда безкоштовна і її можна отримати по Інтернету.

Подібно до сільськогосподарських палат в інших німецьких землях і на основі закону, LMS виконує офіційні завдання уряду землі Мекленбург-Верхня Померанія, серед яких поради щодо захисту землі і належного контролю за обігом біологічних відходів. Вартість цієї роботи відшкодовується урядом землі. Окрім цього, уряд субсидує надання порад фермерам з таких питань, як екологічне городництво, контроль за викидами, органічне фермерство та запровадження заходів із забезпечення якості. Сфери дорадчої діяльності, які підлягають субсидіюванню, визначаються LMS спільно із відповідним державним органом і регулярно переглядаються. До того ж, уряд землі субсидує 100% витрат на професійну соціально-економічну допомогу фермерським господарствам, що зазнають соціально-економічних труднощів. В результаті такі поради LMS надає фермерам безкоштовно.

У 2006 році LMS отримав з бюджету землі 930 000 євро¹¹. До цієї суми не включено відшкодування виконання офіційних завдань. За даними Міністерства сільського господарства, навколишнього середовища і захисту споживачів землі Мекленбург-Верхня Померанія, ця сума протягом наступних років значно не зміниться.

Дорадчі кола в Шлезвіг-Гольштейну

Дорадчі кола є формою фермерської організації, яка існує поряд з іншими постачальниками сільськогосподарських дорадчих послуг: урядом землі, Сільськогосподарськими палатами і приватними компаніями в багатьох німецьких землях. Дорадчими колами є об'єднані асоціації фермерів, які займаються однаковими видами фермерства, або мають справу з подібними проблемами, і об'єднуються для того, щоб найняти одного або декількох сільськогосподарських радників. Дорадче коло має бути зареєстроване і повинно мати

---

¹¹ Дані отримані на запит від Міністерства сільського господарства, навколишнього середовища і захисту споживачів землі Мекленбург-Верхня Померанія.

правління обране його членами. Завданням правління є укладання контракту з радником, проведення переговорів про зарплату і ресурси, а також нагляд за його діяльністю.

У землі Шлезвіг-Гольштейн існує майже 50 дорадчих кіл зі 100 радниками і приблизно 4 900 фермерів є їх членами (2007).

Члени роблять фінансові внески в систему дорадчих кіл. Ці внески визначаються залежно від розмірів ферми або числа тварин, або члени можуть платити і фіксовану суму внеску незалежно від розміру господарства. Це фінансування доповнюється платнею, яка стягується за послуги понад передбачений базовий рівень. До 2004 року дорадчі кола в Шлезвіг-Гольштейні отримували фінансову підтримку з бюджету землі для оплати праці співробітників і покриття витрат на ресурси.

Таблиця 6: Видатки з бюджету землі Шлезвіг-Гольштейн на підтримку регіональних дорадчих кіл¹²

Рік	2002	2003	2004	2005	2006
Видатки (євро)	1 091 100	989 000	244 000	0	0

У зв'язку з відсутністю фінансування в 2005-2006 роках заради повноти картини ми включили в таблицю роки 2002 і 2003 роки. Як можна побачити, спостерігається тенденція до скорочення фондів з року в рік, і в 2005 році державне фінансування дорадчих кіл було припинене.

Висновки

Розглянуті країни і регіони можна згрупувати залежно від моделей організації сільськогосподарської дорадчої системи. У першій – фінансування дорадчих послуг, які надаються державними організаціями, здійснюється повністю за рахунок держави (Польща, Баварія) або принаймні частково (Сільськогосподарська палата землі Райнланд-Пфальц); тоді як у другій – і надання і фінансування дорадчих послуг приватне (Данія). Для третьої моделі характерне приватне надання дорадчих послуг, але уряд землі зберігає свою роль в субсидюванні їх вартості (Мекленбург-Верхня Померанія).

Наведений аналіз дозволяє зробити такі висновки:

- 1) У різних дорадчих системах спостерігається спільна тенденція до зростання числа партнерів з надання сільськогосподарських дорадчих послуг (диверсифікація), що призводить до посилення конкуренції на ринку сільськогосподарських дорадчих послуг.
- 2) Спостерігається також тенденція до створення організацій, які контролюються фермерами. Основна ідея полягає в тому, що фермери мають визначати надання послуг відповідно до своїх вимог і мати голос в організації і управлінні дорадчою системою. Фермери беруть участь в управлінні постачальниками дорадчих послуг як в приватних, так і в державних системах (див., наприклад, відповідні комітети в Данії і Польщі) або вони створюють власні організації (напр., дорадчі кола в Німеччині, Сільськогосподарські палати в Польщі).

¹² Дані отримані на запит від Міністерства сільського господарства, довкілля і сільської місцевості землі Шлезвіг-Гольштейн.

- 3) Можна побачити, що роль держави в наданні сільськогосподарських дорадчих послуг зменшується. Навіть у країнах з дрібними фермами спостерігається ця тенденція. Баварія зараз переглядає свою систему державних сільськогосподарських дорадчих послуг. Але в Польщі державні дорадчі центри залишаються головним постачальником сільськогосподарських дорадчих послуг.
- 4) Спостерігається розвиток нових форм фінансової підтримки дорадчих послуг і тенденція до використання змішаних джерел фінансування. Це не тільки фонди ЄС, які виступають як додаткове джерело фінансування. Наприклад, законодавці у Польщі дозволили державним сільськогосподарським центрам стягувати платню за певні послуги, тобто, діяти як приватні компанії.
- 5) Досвід Данії і Нідерландів демонструє, що усі сільськогосподарські дорадчі послуги можна приватизувати з вигодою як для фермерів, так і для державного бюджету. Але у Західній Європі продовжує субсидіювати держава багато подібних послуг, навіть у випадках, коли вона не є постачальником дорадчих послуг. У Західній Європі спостерігається тенденція до державного фінансування тих послуг, які безпосередньо стосуються суспільства, і до стягнення платні за специфічні індивідуальні послуги, що приносять користь безпосередньо фермерам (у формі покращання доходу).
- 6) Визнано, що великі фермерські господарства спроможні платити за сільськогосподарські дорадчі послуги, а також, що державна фінансова підтримка сільськогосподарських дорадчих систем гарантує легший доступ до порад дрібним сільськогосподарським виробникам, які в іншому випадку не могли б дозволити собі такі дорадчі послуги. Таким чином не відчужуються вразливі групи. Так дорадчі послуги допомагають досягти цілей соціально-економічного і сільського розвитку. Такі заходи особливо важливі в країнах або регіонах бідності серед сільського населення.

Ухвалюючи закон „Про сільськогосподарську дорадчу діяльність” Україна вибрала для себе недержавне надання сільськогосподарських дорадчих послуг з частково публічним (державним) фінансуванням. Надання певних, так званих „суспільно-орієнтованих”, послуг фінансуватиметься державою. У результаті, сертифіковані приватні організації будуть подавати заявки на ці кошти в рамках тендерної процедури, а потім надаватимуть сільськогосподарські дорадчі послуги своїм клієнтам безкоштовно. Інші послуги надаватимуться за рахунок клієнтів.

Що стосується суми державних субсидій, виділених на сільськогосподарські дорадчі послуги, то у Держбюджеті України на 2007 рік на ці цілі передбачено 9,3 мільйона гривень, а у проекті держбюджету на 2008 рік передбачено 19,5 мільйонів грн¹³. Як це можна порівняти із Західною Європою?

У Мекленбург-Верхній Померанії сільськогосподарські дорадчі послуги минулого року субсидіювались в розмірі 930 000 євро, що еквівалентно 6 593 700 грн¹⁴. Зважаючи на те, що в Мекленбург-Верхній Померанії майже 5 230 ферм розміром більше 2 га, це становить 1 261 грн на ферму. Для того, щоб досягти такого рівня в Україні, де налічується приблизно 43 000 домогосподарств та приватних сімейних ферм і приблизно 20 000 великих колективних господарств, державі доведеться субсидіювати свою систему в розмірі 79 443 000 грн¹⁵. Сюди ще не включені приблизно 6 мільйонів домогосподарств, які володіють ділянками землі площею до 2 га.

¹³ Проект закону України „Про Державний бюджет України на 2008 рік” від 14 вересня 2007 р.

¹⁴ Курс обміну для євро станом на 10 жовтня 2007 р. - 7,09 грн.

¹⁵ Цей розрахунок близький до розрахунку Національної асоціації сільськогосподарських дорадчих послуг України „Дорада”. За даними Асоціації необхідно приблизно 74 000 000 грн для підтримки розширення сільськогосподарських дорадчих послуг в Україні в 2007 р.

У короткостроковому періоді плані ми рекомендуємо закінчити формування законодавчої основи для надання і фінансування сільськогосподарських дорадчих послуг в Україні, тому що наказу про умови тендерних процедур усе ще немає. Він має бути виданий якомога скоріше відповідальним Міністерством сільськогосподарської політики, бо є передумовою для розподілу державних коштів. Постанова Кабінету Міністрів про виділення коштів на 2008 рік має бути ухвалена без затримки. Необхідно відмітити, що українські політики можуть збільшити державне фінансування сільськогосподарської дорадчої системи і при цьому не порушувати умов вступу до СОТ. Сільськогосподарські дорадчі послуги входять до складу заходів „зеленої скриньки“, що означає відсутність будь-яких обмежень для такого типу підтримки сільськогосподарських виробників.

Автор: Юстина Ярошевська
Жовтень 2007

Література:

V.Hoffmann, J.Lamers, A.D.Kidd, Reforming the organization of agricultural extension in Germany, 2000

H.Boland, A.Thomas, K.Ehlers, Expertise zur Beratung landwirtschaftlicher Unternehmer in Deutschland, 2005

S.Demyanenko, D.Treis, Extension services development in Ukraine, Institute for Economic Research and Policy Consulting, 2004

Закон України "Про сільськогосподарські дорадчі послуги" від 17 червня 2004

Закон Польщі "Про сільськогосподарські дорадчі органи" від 22 жовтня 2004

Закон Польщі "Про сільськогосподарські палати" від 14 грудня 1995

Закон "Про сільськогосподарську палату Райнланд-Пфальцу" від 28 липня 1970, Німеччина